

Marta Ludvíková

**CO VY NA TO,
PANE
KOMENSKÝ?**

TRITON

TRITON

CO VY NA TO, PANE KOMENSKÝ?

Marta Ludvíková

Marta Ludvíková

**CO VY NA TO,
PANE
KOMENSKÝ?**

TRITON

Marta Ludvíková
CO VY NA TO, PANE KOMENSKÝ?

Tato kniha ani žádná její část nesmí být kopírována, rozmnožována ani jinak šířena bez písemného souhlasu vydavatele.

Copyright © Marta Ludvíková, 2006
© TRITON, 2006
Cover © Eva Syslová, 2006

Vydalo Nakladatelství TRITON
Vykáňská 5, 100 00 Praha 10,
www.triton-books.cz

ISBN 80-7254-545-0

Cítím morální povinnost zachytit tvář komunistického školství, jak jsem ji vnímala a viděla já, aby se jen tak nezapomnělo ...

Už také z úcty k té hrstce statečných, kterým šlo především o nápravu.

Tím spíše, když nyní vidím, kdo a jak zúročuje naděje a vklad do sametové revoluce.

AUTORKA

I. ČÁST

1. KAPITOLA

Evžen Peřina: ... A V. I. Lenin říká, že národní učitel musí být přiveden na takovou výši, na jaké nikdy v kapitalistické společnosti nebyl a nemůže být.

NOVÝ DOMOV

Bylo mi tenkrát nádherných třicet. Přivezla jsem si do tohoto městečka na staré avii trosky manželství, dvě malé děti a víru, že tady najdeme nový domov. V té době právě začínala „normalizace života naší socialistické vlasti“. S přibývajícimi tanky a vojsky ubývalo naděje, že se kdy podaří národu vymanit z područí bratrského Sovětského svazu, s nímž jsme měli být spjati na věčné časy a nikdy jinak.

Soudruzi u moci se zamyslili a učinili opatření. Usnesli se a vytkli si cíl – aktivně normalizovat. Všechno. Kulturu, vědu, politiku, lidi. Přemýšlím o původu slova „normalizace“. Nabízí se etymologická příbuznost se slovem „normální“. Jeho význam současně navíc i ospravedlňuje. Soudruzi u moci se zamyslili ještě hlouběji nad taktikou uvádění života do „normálních“ kolejí a přímo důmyslně vytipovali nejschůdnější cesty nejmenšího odporu. Vydali brožuru Zásady komunistické výchovy a začali u školství. Sázeli na to a trefili do černého, že z učitelské letory dosud nevymizela poníženost, pěstovaná nadutými prachatými tupci a v letech sedmdesátých a osmdesátých i diktaturou proletariátu.

Neproduktivní síly živěné budovatelským hukotem mašin si musely skývu přece pořádně zasloužit! To usoudili soudruzi u moci, dali pro tuto společnou věc hlavy dohromady, diskutovali k tématu, hlasovali a vynesli usnesení. Nebo závěry.

Bylo třeba na kantůrky nejdříve trochu zadupat, bububu a tytyty! A tak proběhly prověrky. Přímo kocourkovské. Prověřované prověřovali prověření. Tito prověřující byli předtím sami prověřeni nějakým záhadným způsobem, jakýmsi autoprověřováním.

A tak se stalo, že lidé, již s trikolorou na klopě odháněli v osmašedesátém od sovětských tanků lidi, kteří chtěli dát vojákům napít či běhali s obrázkem „Masaryčka“ pod paždím, o málo později už bez trikolor prověřovali spoluobčany a své spolupracovníky.

Jako u zpovědi svaté museli se učitelé vyznat ze svých hříchů a hlavně museli do jednoho podepsat souhlas s pochopením nutnosti příchodu sovětské armády.

Jako rozhřešení dostali na krk místo růžence řetěz a k němu místo boudy socialistickou školu s tolika soutěžemi, opatřeními, ideovými školeními, akcemi a statistikami, že bylo nabíledni, že se ten socialismus musí vybudovat, kdyby na chleba nebylo.

Jack London: *Optimismus je teplo.*

Když vyložili všechn můj nábytek a vynesli jej do druhého patra, pořádně jsem si oddychla. Napustila jsem plnou vanu. Nejdříve do ní vlezla dcerka. Bylo jí osm let. Schovala celou svoji pěkně urostlou postavičku v husté pění a šťastně se rozesmála. Oči jí zářily jako hvězdy. Její veliké oči mají barvu moře, tyrkysově zelenou. Jsou to oči zvláštní, dosud jsem takové neviděla.

Byla ve vaně a v bytě zavládl klid. Můj čtyřletý syn se s čímsi bavil v koutě pokoje. Vzrušení, které se zmocnilo obou dětí při stěhování, začalo opadat. Máme teď nový domov ve druhém patře činžovního domu na sídlišti!

Přijeli jsme už za tmy, začátkem listopadu se brzy stmívá. Dosud jsme žádné sousedy nepoznali. Na schodišti nebylo živáčka. Jen za osvětlenými okny se tu a tam pohnula záclona, když jsme skládali nábytek.

Teď, když už děti usnuly na rozloženém gauči, se mne zmocnil podivný neklid, jakási nejistota. Byl umocněn zmatkem, který trůnil v bytě po přistěhování.

Sedla jsem si do křesla, z kterého jsem nejdříve sundala několik krabic. Ale vzápětí jsem vstala. Splín se vytratil. Nečekaně ho vystřídala posedlost určit věcem řád. Těžké kusy postavili stěhováci na správná místa. To ostatní už půjde hladce.

Bylo půl deváté večer. Uvařila jsem si kávu a pustila se do práce. Nejdříve jsem dala do pořádku dětský pokoj. Tiše jsem do něj přenesla děti. Ve dvě hodiny v noci byl zhruba uspořádán obývací pokoj. Pak mne přemohl spánek.

Probudil mne dotek teplého tělíčka. Aha, syn. Stulil se ke mně pod deku a zavřel oči. Nejdokonalejší způsob připomenutí mateřských povinností. Takže vstávat! Kolikpak je hodin? Osm. Budíka jsem natočila na půl devátou. Byla sobota. Zásoby na neděli jsem přivezla při stěhování, hledat obchod nebude tedy třeba. Až v pondělí.

– Mami, já mám hlad, ozvalo se po chvíli. Ve dveřích stála dcerka. Vůbec jsem se necítla unavená, když jsem vstala a chystala snídani. Kuchyň byla dřevěná, sektorová se žlutými dvířky. V rohu stál elektrický sporák. Vešel se sem ještě stolec, židle a lednička.

Vyhlédla jsem z okna. V kraji bylo pusto, neutěšeně. Dívala jsem se na smutné kopce v dálce. Ulicemi se vlekl sychravý den. Chodník pod okny byl určitě teprve nedávno dokončen. Byl zmáčen mlhou a sotva viditelným mžéním. Za ním bláto, kameny, dál jakési uhlazené rumišťe.

Pohled vlevo prozrazoval, že se také sem položí asfalt, že pod našimi okny bude brzy probíhat silnice. A za ní? Za ní na tom uhlazeném rumišti určitě jednou vyroste tráva. Pak park. Snad.

Zatím tomu ale vůbec nic nenasvědčovalo.

– Mami, můžu jít po snídani ven? vytrhlo mne ze zamyšlení.

Děti si v novém prostředí rychle zvykly. Se mnou to bylo horší. Cítila jsem, dlouho jsem to cítila, že mne obyvatelé domu přijali s notnou dávkou obezřetnosti, jaksi nedůvěřivě. Třicetiletá mladá žena, sama se dvěma malými dětmi!

Ale mně se vůbec nechtělo vysvětlovat jim kalvárii, kterou jsem měla za sebou. Vlastně jsem o jejich náklonnost a sympatie ani nestála. O soucit už vůbec ne. Na pracovišti to bylo stejné.

* * *

Škola, ve které jsem měla působit, se mi vůbec nezamlouvala. Jednopatrová budova stará skoro sto let dobře zapadla do ještě starší ulice,

jež je jakýmsi předměstím města. Ke škole patří tři budovy, které byly postaveny později.

V protější ulici stály čtyři obchody, malá samoobsluha, fara, vedle ní pod starou košatou lípou pošta a na konci kostel.

Všechno v interiéru školy bylo už přežitě. Stará kamna, podlaha natřená hydrovoskem, oprýskané stěny, malá okna, jimiž se tak tak prodralo slunce.

Nejhorší byly záchody, téměř nesplachovatelné, a ledové, nevytápěné chodby. Ani vzduch na chodbách nebyl příjemnější. Před každou třídou stál botník, oblečení žáků viselo na věšácích ve třídách. Ze dvora našťestí táhlo, takže průvan školu občas dobře provětral. Nechtěla jsem věřit, že se tady dá vyučovat. Čas mi však připravil jiná, ještě méně uvěřitelná překvapení.

Když jsem byla představena prozatímní ředitelce školy (byla funkcí jen pověřena, čekala na definitivní rozhodnutí ONV), zazdálo se mi, že to tady nebude tak zlé. Snad to dělal její domácí vytahaný svetr, zrovna spravované zuby, mohutné poprsí nebo už nevím co, říkala jsem si prostě nadějně, že bude určitě mateřsky založená. V té době jsem se potřebovala o takový pocit opřít. Leč zakrátko se mé iluze rychle vytratily.

Sbor byl asi třicetičlenný a jako snad na všech školách celé naší socialistické vlasti tvořily většinu ženy, mužů zde bylo sotva pět. Sborovna se nacházela v 1. poschodí přímo naproti schodišti. Posadili mne kamsi doprostřed dlouhého stolu. Kolegyně tak nějak zapadly do tohoto neutěšeného prostředí.

Květa byla úplně jiná. Byla to velmi pohledná tmavovláška se zelenými očima. Pravidelný obličej zušlechtovaly jemné rysy, vyzrálé mládí prozrazovala růžová barva obličeje. Její postavě nechybělo a nepřebývalo vůbec nic. Ani jejímu manželství. Svého sympatického, fešného manžela přímo zbožňovala. Měli dva syny. To nás dvě vlastně sprátelilo. A později úkoly. Znechucenost, apatie, vyčerpanost, únava se periodicky střídaly.

Květa mne do této školy přivítala slovy:

– Proč jste proboha vzala místo na této škole? Připravte se na nejhorší. To uvidíte! potěšila mne hned na začátku.

Nějak jsem to nevezala více na vědomí. Byla jsem ráda, že mám po rozvodu konečně střechu nad hlavou, a zvláště nad hlavami svých dětí.

Nový byt ještě voněl maltou, bylo v něm útulno a hlavně klidno a teplo. Když děti usnuly, lačně jsem se vrhala na četbu. Četla bych a četla. Úplně jsem zapomínala na všechny trampoty předchozích dnů.

Květě trvalo dlouho, než mi nabídla tykání a než mne pozvala do svého domova. Přijala jsem to s povděkem rozhodla jsem se, že se nebudu lidem vtírat do soukromí.

Také já jsem byla velmi opatrná při navazování užšího přátelství, ač jsem veselá, společenská a optimistická. Žel tady neznají mou minulost a pro ně jsem především žena bez muže, navíc dost mladá.

* * *

Přijali nás vskutku nezáviděnlivě. Chlapec chodil domů poškrábáný, v mateřské škole se necítil dobře.

Ani v domě to nebylo lepší. Náš vchod obývali z větší části učitelé, něco pak zdravotníci. Časem jsem se dozvěděla, jak moje kolegyně naším sousedstvím trpí. Polehávala ve sborovně tu a tam na stole, celá vyčerpaná. Nemohla prý kvůli nám spávat, děti prý dělají hotový cirkus. Přeháněla! Ve dne, to ano. Běhaly po schodech s křikem nahoru a dolů, honily se. Nebyla jsem schopná udržet je na uzdě. Nemohly se nabažit nového prostředí, ulic plných marastu, rour, klád a leččeho, co patří ke stavbě.

Než jsem nastoupila do zdejší školy, řekl mi Školní Inspektor:

– Ještě v Červené Lhotě nebydlíte, a už tam máte zneprátenou kolegyni. Chtěla váš byt.

Vlastně mne tady vůbec nechtěli. Žádali učitelkou dvojici. I v tisku tento požadavek inzerovali. Jenže dvojice se do konce října nevyskytla, tak se okres spokojil se mnou. Nic jsem o tom nevěděla. Až později. A s patřičným důrazem. O volném bytě mi řekla kolegyně na starém působišti.

Hned první měsíc, měsíc listopad, jsem zalitovala. Vyčítala jsem si, že jsem se měla nejdříve poptat na poměry ve zdejší škole a ne bez roz-

myslu vlézt z jednoho pekla do druhého. Nic, pranic kromě teplého bytu v novostavbě se mi tady nelíbilo. Cesta do školy kolem továrny, která vypouštěla oblaka dýmu do čisté oblohy, staré neudržované domky, chodníky umouněné od sazí.

Vítr divoce strhával poslední listy ze stromů v zahradách, listnáče oněměly. Ustavičně pršelo. Děti chodily zablácené a špinavé z neutěšeného staveniště.

První měsíc ve škole jsem prožila doslova v šoku. V životě bych si nebyla s to bez vlastního prožitku představit, kolik akcí se dá zvládnout za měsíc listopad a kousek prosince, Měsíce československo-sovětského přátelství. Výzdoba tříd, chodeb, sborovny. Beseda ve třídě s členem místní odbočky SČSP. Beseda učitelského sboru s významným člověkem ze SČSP, KSČ, s turistou, který poznal Sovětský svaz, beseda pro třídu o sovětské knize, soutěž O zemi, kde zítra již znamená večera, veřejná oslava VŘSR ve městě, lampiónový průvod, studium literatury o VŘSR v rámci IPVU (ideově politického vzdělávání učitelů), příprava na „jolku“ před vánočními prázdninami.

Běhala jsem sem a tam. Ani jsem si nestačila uvědomovat, o co vlastně jde, co stále oslavuji, kde to vůbec jsem. Železářství naproti škole jsem si stačila všimnout až před Vánoce.

– To nebude lepší, říkala mi Květa po cestě ze školy. Šéfka je nezmar.

– Ale já jsem vyslechla ve sborovně, že ona i její muž běhali s trikolorami v osmašedesátém a odháněli od sovětských tanků lidi, co chtěli dát napít vojákům, řekla jsem Květě. – To snad není pravda, vždyť by teď přece nemohla tak –

– Ale mohla, přerušila mne Květa. – Drží v šachu papaláše nahoře, ruka ruku myje, všichni byli pomýlení a teď začnou pěkně od píky.

Měla jsem toho všeho plnou hlavu. Dali mi na starost kabinet jazyků. Ale sbírky prý jsou roztroušeny po škole, tak ať si to dám do pořádku. Bránila jsem se dlouho a marně. Prý mi to dává Soudružka Ředitelka příkazem jako stranický úkol, sdělil mi její Zástupce, když jsem se ohrazovala, že mi to přece musí někdo předat. Přece nemohu podepsat jen tak deset tisíc! A navíc – jaký stranický úkol, vždyť nejsem členkou strany!

Zrovna jsem v kabinetě dějepisu pátrala po jazykových sbírkách. Bylo tam zima, v kamnech se topilo jen ve třídách. Zabalila jsem se do kožíšku a zapálila si cigaretu. Měla jsem volnou hodinu a chtěla jsem ji využít k té nezavidělné inventarizaci. Probírám obraz za obrazem. Vtom se otevřou dveře. V nich Soudružka Ředitelka metající po mně očima blesky. Zůstala jsem zaraženě stát.

– Jak to, že tady kouříte? zeptala se ostře.

– Ale vždyť je tady kabinet, koktala jsem.

Přerušila mne:

– Tady se nekouří, jen nahoře, to přece dobře víte, ne?

– Ne, nevím, ozvala jsem se poctivě.

– Nevymlouvejte se, řekla nekompromisně.

To mne nadzvedlo.

– Opravdu jsem to nevěděla. U nás se kouřilo ve všech kabinetech.

Najednou se ve mně cosi vzbouřilo. Ani nevím, jak se ze mne vysypalo:

– Vždyť tady ani nevím, čím jsem. Nestačím ani zaregistrovat, natož vnímat akce a úkoly, které se valí jeden za druhým. Hodíte na mne neexistující kabinet – vem kde vem. Vždyť tu ani neznám lidi. Jak mám všechny sbírky vypátrat?! A vy mi to dáte befelem.

Hleděla na mne neschopna slova. Nezadržitelně se ze mne hrnulo dál:

– Přišla jsem sem nová, sama s dětmi, nikoho tu kloudně neznám a vy, místo abyste mi pomohla zorientovat se, čekáte, abyste mne chytila při přestupku. To je soudružské jednání? vypadlo ze mne.

– Všechny jsme vdané, odpověděla nesmyslně.

Asi jsem ji vyvedla z míry. A dodala ještě větší nesmysl:

– Co jste udělala pro Červenou Lhotu!

Na to jsem opravdu nenašla odpověď. Vždyť jsem tu měsíc. Vypadla. Teprve pak jsem se roztrásla. No to to pěkně začíná, pomyslela jsem si trpce.

* * *

Za pár dní po tom mne zastavila Soudružka Ředitelka na chodbě:

– Potřebujeme vedoucí pionýrů, sdělila mi stručně. Zatajila jsem dech. Pozor, ať zase něco neplácnu. Všimla jsem si ve sborovně falešných, podlézavých úsměvů některých kolegyň, které začaly pomalu a jistě usilovat o její přízeň. Bylo to vlastně rozumné. Božíňku, aspoň má pak člověk klid.

Ale mně se to silně protivilo. Zřejmě k mé smůle. Jsem povaha značně nepoddajná, a to zvláště tehdy, kdy jsem nucena, tlačena, znásilňována k jednání, které se přičí všemu rozumnému, přirozenému.

– Vedoucí pionýrů? dávala jsem si načas. – Ale to přece učitelé nepřísluší! Náš ředitel byl zásadně proti, děti si také chtějí od učitele odpočinout, je to pak škola. A co autorita učitele? Pokračovala jsem a mluvila bych a mluvila, abych se ospravedlnila, vysvětlila, ale zarazila mě gestem ruky.

– No vidíte, já jsem ředitelka a vedu pionýry.

Zmohla jsem se jen na pokrčení ramen.

Květa mi pak celé zarmoucené řekla:

– Asi ses měla vymlouvat jinak, nebo půjdeš z průšvihu do průšvihu. Ona se totiž prací v PO vyšvihla až do této funkce. To víš, je to politická organizace.

* * *

Začala jsem být nervózní. Ne, musím si dát už pokoj, pak to přenáším na děti, vždyť je jen honím, když přijdu upachtěná ze školy. Všichni ve sboru pokyvují, usmívají se, za zády pak ale pomlouvají jedna radost!

Přece však ne všichni. Kolegyně matematicka se jednou nedokázala ovládnout.

– Jste zlá a sprostá ženská, řekla jí před několika svědky.

Pomohlo jí to pryč z tohoto hnízda, uplácávaného z ambic a aktivity. Přeložili ji jinam. Ráda tento trest přijala.

* * *